



ERTA YOSHDAGI BOLALARDA NUTQ RIVOJLANISHINING KECHIKISHINI (ZRR) DIFFERENSIAL DIAGNOSTIKA QILISH VA KORREKSIYALASH

Alisherova Maftuna Davron qizi

Toshkent kimyo xalqaro universiteti

“Maxsus pedagogika” yo’nalishi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada erta yoshdagi bolalarda nutq rivojlanishining kechikishi (ZRR)ni aniqlash, uning kelib chiqish omillarini o’rganish, boshqa rivojlanish buzilishlaridan farqlash va korreksion-pedagogik yordam ko’rsatish masalalari yoritiladi. Bolalarning nutqiy rivojlanishini baholashda eshitish qobiliyati, nutqni tushunish, lug’at boyligi, muloqotga kirishish va umumiy rivojlanish ko’rsatkichlarining ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so’zlar: nutq rivojlanishining kechikishi, ZRR, erta yosh, differensial diagnostika, logopediya, korreksion ta’lim, nutqiy rivojlanish, eshitish, kommunikativ ko’nikmalar.

АННОТАЦИЯ: В статье рассматриваются вопросы выявления задержки речевого развития у детей раннего возраста, дифференциальной диагностики и организации коррекционно-педагогической помощи. Особое внимание уделяется оценке понимания речи, активного словаря, слухового восприятия и коммуникативных навыков ребёнка.

Ключевые слова: задержка речевого развития, дифференциальная диагностика, ранний возраст, логопедия, коррекционная работа, коммуникация, слуховое восприятие.

ABSTRACT: This article examines the identification of delayed speech development in early childhood, differential diagnosis, and corrective educational support. Particular attention is given to receptive and expressive language, hearing, communication skills, and early intervention strategies.



Keywords: *delayed speech development, differential diagnosis, early childhood, speech and language development, speech therapy, early intervention, communication skills.*

Kirish

Bolaning nutqi uning atrofdagi insonlar bilan muloqot qilishi, fikrini ifodalashi, bilimlarni o'zlashtirishi va ijtimoiy muhitga moslashishida muhim ahamiyatga ega. Nutq rivojlanishi hayotning dastlabki yillaridanoq boshlanadi va bolaning eshitishi, bilish faoliyati, hissiy rivojlanishi hamda kattalar bilan muloqotiga bog'liq holda shakllanadi. Ayrim bolalarda nutqning paydo bo'lishi va rivojlanishi kutilgan yosh ko'rsatkichlariga nisbatan sekinroq kechadi. Bunday holat nutq rivojlanishining kechikishi, ya'ni ZRR deb yuritiladi. ZRR atamasi ayrim mamlakatlarda keng qo'llanadi, biroq u har doim ham mustaqil tashxisni anglatmaydi. Nutq kechikishining sababini aniqlash uchun kompleks tekshiruv zarur. Mavzuning dolzarbligi shundaki, nutqdagi qiyinchiliklarni erta aniqlash va o'z vaqtida yordam ko'rsatish bolaning muloqot ko'nikmalari, ta'lim olishi va ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Nutq rivojlanishining kechikishi — bolaning nutqni tushunishi yoki o'z fikrini so'zlar orqali ifodalashi yoshiga xos rivojlanish ko'rsatkichlaridan ortda qoladigan holatdir. Nutq rivojlanishida quyidagi qiyinchiliklar kuzatilishi mumkin; so'z boyligining yoshiga nisbatan kamligi, yangi so'zlarni o'zlashtirishning sekinligi, ikki yoki undan ortiq so'zdan iborat iboralarni tuzishning qiyinligi, kattalar nutqini tushunishda qiyinchiliklar, savollarga so'z bilan javob berishning cheklanganligi, imo-ishora va boshqa kommunikativ vositalardan foydalanishning o'ziga xosligi. Muhim jihat: barcha bolalar bir xil tezlikda rivojlanmaydi. Biroq bola nutqida sezilarli kechikish kuzatilsa, shunchaki kutish bilan cheklanmasdan, mutaxassisga murojaat qilish kerak.

Nutq rivojlanishining kechikishiga ta'sir qiluvchi omillar

Nutq rivojlanishining sekinlashishiga turli omillar sabab bo'lishi mumkin.



Biologik omillar, eshitish qobiliyatining pasayishi, ayrim nevrologik yoki rivojlanish bilan bog'liq holatlar, homiladorlik va tug'ruq davridagi ayrim xavf omillari, nutq va til rivojlanishiga ta'sir qiluvchi irsiy xususiyatlar.

Rivojlanish va muhit bilan bog'liq omillar, bola bilan jonli muloqotning kamligi, birgalikdagi o'yin va kitob o'qish imkoniyatlarining cheklanganligi, bolaning boshqa rivojlanish sohalaridagi qiyinchiliklari, oilada bir necha tilda muloqot qilinishi bilan bog'liq individual farqlar. Ikki yoki undan ortiq tilda gaplashishning o'zi nutq buzilishining sababi hisoblanmaydi. Bunday vaziyatda bolaning barcha tillardagi tushunishi va so'zlardan foydalanishi birgalikda baholanadi.

Differensial diagnostika

Differensial diagnostika — nutqdagi qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin bo'lgan turli holatlarni o'zaro farqlash va bolaning ehtiyojlarini aniqlash jarayonidir. Nutq kechikishi kuzatilgan bolada faqat so'zlarning kamligiga qarab xulosa chiqarish to'g'ri emas. Mutaxassis bolaning eshitishi, nutqni tushunishi, ijtimoiy muloqoti, o'yin faoliyati va umumiy rivojlanishini ham tekshiradi.

Diagnostika amalga oshirish

Anamnez yig'ish, Ota-onadan bolaning rivojlanish tarixi, dastlabki so'zlari, tovushlarga munosabati, oiladagi muloqot tili va sog'lig'i haqida ma'lumot olinadi.

Eshitish qobiliyatini tekshirish, Eshitish pasayishi nutq rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin. Shu sababli eshitish skriningi yoki audiologik tekshiruv muhim hisoblanadi.

Logopedik tekshiruv, Bolaning so'z boyligi, nutqni tushunishi, imo- ishoralari, taqlid qilishi, tovush va so'zlardan foydalanishi baholanadi.

Kompleks rivojlanish bahosi, Zaruratga qarab pediatr, bolalar nevrologi, rivojlanish bo'yicha mutaxassis va psixolog tekshiruvi tashkil etiladi. Diagnostika natijasida bolaning kuchli tomonlari, qiyinchiliklari va individual yordam ehtiyojlari aniqlanadi. Nutq rivojlanishi bo'yicha xavotir mavjud bo'lsa, barcha tekshiruvlar



tugashini kutib korreksion yordamni kechiktirish shart emas. Nutq rivojlanishini korreksiyalash usullari

Korreksion ishlarning maqsadi bolani majburan gapirtirish emas, balki uning muloqot qilish, nutqni tushunish va fikrini ifodalash imkoniyatlarini rivojlantirishdir.

Nutq rivojlanishini korreksiyalash usullari

Logopedik mashg'ulotlar, bolaning tovush va so'zlarga e'tiborini jalb qilish, predmetlar va ularning nomlarini o'rgatish, oddiy ko'rsatmalarni tushunishni rivojlantirish, taqlid va navbat bilan muloqot qilishni shakllantirish, so'zlarni kundalik vaziyatlarda ishlatishga yordam berish. Nutq rivojlanishini korreksiyalash usullari. Bolaning nutq rivojlanishini muntazam kuzatish muhimdir. Quyidagi holatlarda mutaxassisga murojaat qilish tavsiya etiladi, bola tovushlar va nutqqa javob bermasa yoki eshitishidan xavotir bo'lsa, 12 oylik atrofida imo-ishora, masalan, ko'rsatish yoki xayrlashish kabi muloqot harakatlari kuzatilmasa, 16 oylikda mazmunli so'zlar bo'lmasa, 24 oylikda mustaqil ravishda mazmunli ikki so'zli birikmalar ishlatilmasa, bola ilgari egallagan nutqiy yoki boshqa rivojlanish ko'nikmalarini yo'qotsa. Bu belgilar tashxisning o'zi emas, balki rivojlanishni chuqurroq baholash uchun sababdir. Ayniqsa, ilgari mavjud bo'lgan ko'nikmalarning yo'qolishi tezkor tibbiy baholashni talab qiladi.

Xulosa

Erta yoshdagi bolalarda nutq rivojlanishining kechikishini differensial diagnostika qilish bolaning nutqiy qiyinchiliklari sabablarini aniqlash va unga mos yordam rejasini ishlab chiqish uchun muhimdir. Diagnostika jarayonida nutqni tushunish, faol lug'at, eshitish qobiliyati, ijtimoiy muloqot va umumiy rivojlanish ko'rsatkichlari birgalikda baholanishi lozim. Korreksion ishlar logopedik mashg'ulotlar, o'yin faoliyati, kundalik muloqot va ota-onalar bilan hamkorlik asosida olib boriladi. Har bir bola uchun individual yondashuvni tanlash, uning kichik yutuqlarini rag'batlantirish va zarur mutaxassislar bilan hamkorlik qilish ijobiy rivojlanish imkoniyatlarini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar;



American Speech-Language-Hearing Association (ASHA). Spoken Language Disorders. Practice Portal. Rasmiy elektron manba: ASHA — Spoken Language Disorders.

World Health Organization. International Classification of Diseases, 11th Revision (ICD-11). Geneva: WHO. Rasmiy manba: ICD-11 xalqaro kasalliklar tasnifi.

Raxmonova V.S. Korreksion pedagogika va logopediya asoslari.

Shomahmudova R.Sh., Mo'minova L.R. Bolalar nutqidagi nuqsonlar va ularni bartaraf etish.